

RELIGIÓ I ESCOLARITZACIÓ: ELS LIMITS DE L'ACCIÓ SOCIAL DEL FILOJANSENISTA AL CAMP CATALÀ

Josep Maria Perlasia i Botey

1.- Hom ha afirmat que al nostre segle XVIII, l'ensenyament formal, és a dir, l'escolarització de nois i noies als "estudis de minyons", "escoles de primeres lletres" o "de Doctrina Christiana", esdevinguè un assumpte d'ordre polític (1). Jordi Monés i Pujol Busquets han destacat que l'escola, aleshores, no jugava el paper que avui li atribuïm a la nostra societat: "ni per a la perpetuació d'unes pautes i uns valors determinats, ni com a forma de transmissió del coneixement; era en canvi, probablement, un mitjà de diferenciació social mol més acusat que no pas als nostre dies" (2). Tot i això, els autors situen en aquell moment l'interès primerenc de l'Estat per aquest àmbit.

L'expressió *Abasto de Primeras Letras* fou l'analogia establerta per un anònim coetani, escrivent als lligalls de la Reial Audiència, entre l'ensenyament "primari" -noció elemental de lectura en català i castellà, escriptura, aritmètica i religió- i les funcions pròpies de l'administració pública municipal, especialment, la provisió de queviures i altres *comisiones* que la Nova Planta municipal atribuï com a exercicis propis dels regidors i d'altres càrregos municipals (3). Regidors, recordem, amb un fort caire aristocratitzant en el seu conjunt, amb poders limitats considerablement per la Audiència i el Corregidor anomenat per Consell de Castell (4).

- 1.- MARQUES, Josep Maria: "Escoles gironines del segle XVIII", *Revista de Girona*, n 87. (1979) p.79; VICENTE ALGUERO, Felipe-José de: "La <política educativa> del Marqués de la Mina, Capitán General de Cataluña (1754-1767)", *III Col.loqui d'història de l'educació*. Barcelona: Publicaciones del Departamento de Educación Comparada e Historia de la Educación, 1984 p.245; MONCANUT, Ana M Oriol: *La enseñanza en Barcelona en el siglo XVIII*. Madrid: CSIC, 1979, Pàgs.13 i ss; JUTGAR I BERNAUS, A.: "Notas para el estudio de la enseñanza en Barcelona hasta 1900", *Documentos y Estudios*. Instituto Municipal de Historia de Barcelona n XVI (1966) pág 283-413.
- 2.- "Les dades escolars del Principat al Cens de Floridablanca. 1787. Reflexions metodològiques sobre l'educació des del vessant quantitatiu, a la societat catalana de finals del segle" *Sisenes Jornades d'Història de l'educació als Països Catalans*. Lleida: Escola Universitària de magisteri, 1984 pàgs. 76-90.
- 3.- A(rxiu de la) C(orona d') A(ragó): *Audiència. Expedientes (AE): 913 (ANY 1766) F 557R*.
- 4.- MERCADER, Joan: *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968 pp. 21-177; TORRAS I RIBE, Josep Maria: *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1753-1808)*. Barcelona: curial, 1983; MOLAS, Pere: "Las Audiencias Borbónicas en la corona de Aragón", in MOLAS, P.(ed): *Historia social de la Administración española. Estudios sobre los siglos XVIII y XVIII*. Barcelona: CSIC, 1980 pp. 117-64. Les atribucions fonamentals dels vuit o nou regidors designats i vitalicis -fins i tot, tendint vers l'hereditat, amb l'excepció de la nova figura introduïda del "síndic personaer"- eren de gestió de la vida quotidiana: Policia -en el sentit d'aquella època mercantilista-, allotjament de militars,

Així, sota el govern de l'autoritat militar que entre 1714 i 1775 dominà la "diarquia desigual" del "Real Acuerdo" i, especialment, sota el manament del Marquès de la Mina oficialment entre 1752-75, tot i que interinament començà des del 1742-, va produir-se una notable extensió de l'ensenyament als àmbits rurals del Principat. El Marquès de la Mina autoritzà que es fessin repartiments entre els veïns dels pobles que així ho sollicitaven, per a dotar una plaça de mestre (5). També era aquest el parer de la Reial Audiència, tot i que no mancaren els conflictes: l'actitud tancada dels mestres agrupats per defensar llurs interessos al Col·legi de Mestres (amb Ordinacions des del 1740, atorgades pel bisbe i reconegudes pel Marquès de la Mina el 1760), resistències d'alguns veïns a pagar llur part del repartiment, tensions entre mestres clergues i laics... (6).

Entre 1758 i 1760, la creixent dependència respecte a la Audiència dels centres oficials i municipals precipità la responsabilitat dels bisbes de vetllar a llurs respectives diòcesis per la idoneïtat dels mestres de primeres lletres -els qui havien de rebre de l'autoritat eclesiàstica llicència per ensenyar, segons la decisió del Concili de Trento recollida a la constitució Tarraconense-. Malgrat la renovada consciència, aquesta potestat sembla quelcom desplaçada des del Decret del 20-IX-1759 pel qual els certificats expedits per les Cúries diocesanes als mestres havien de limitar-se exclusivament a la llicència per ensenyar doctrina cristiana, i no pas al permís d'obrir escola. Es tractava d'una mesura en favor d'una certa "divisió de poders": "es privativa de la postestad temporal la facultad de dar semejantes licencias para tener Escuelas de primeras letras y de la Eclesiástica, el examen y aprobación de la Doctrina y buenas costumbres" (7).

administració dels arbitris i de vegades, del patronat eclesiàstic, de l'hisenda municipal, mitjançant una "Junta de Abastos", de l'ensenyament, etc. És a dir, funcions que destaquen com a eines reproductores de l'ordre social, en un context de substitució progressiva -però molt deficient encara- de l'economia social de l'almoïna, que tanta força política proporcionava a l'Església, per un Estat que mirava d'imposar una fórmula política transaccional. V. BERNAL, Antonio M.: "Sobre la crisis del antiguo Régimen en España: nuevos planteamientos de investigación", *manuscrits*, n 4-5 (Abril 1987) pág. 118-21.

- 5.- VICENTE ALGUERO, Felipe J. de: "El Marqués de la Mina. De militar profesional a ilustrado periférico", *Primer Congrés d'Historia Moderna de Catalunya*, Barcelona: Facultat de Geografia i Història 1984 vol II, p.100 i l'article citat anteriorment. Per les raons que més endavant exposem, no comparto del tot la insinuació causal que aquest autor sembla establir entre l'acció de govern i l'incipient escolarització set-centista. També em sembla excessiu pel cas català, al l'altre extrem, el plantejament de Joël SAÜGNIEUX quan argumenta que s'hibe l'Església dels segles XVII i XVIII elaborà una veritable ideologia escolar -un "retorn a l'erasmisme"-, l'Estat, en canvi, elaborà una contra-ideologia escolar i criticà els esforços de l'Església (V. *Les jansénistes et le renouveau de la prédication dans l'Espagne de la seconde moitié du XVIII siècle*. Lyon: PUL, 1977). A la documentació de la Reial Audiència trobem moltes notícies que mostren un clar creixement escolar -tot partint d'uns novells baixíssims-, car es confirma la impressió de produir-se dins del "moble meridional" esbrinat per R. CHARTIER, més endarrerit respecte al Nord d'Europa. Es poden localitzar tant per la Catalunya Oriental com per l'interior: és el cas de Capellades (ACA AE.913 f 211), Cardedeu (id. f 188), Calella (id. f 272), Reus, amb la instal·lació de les "Escuelas Pies de pública enseñanza" (id. f 442), Igualada (id. f 698), etc.
- 6.- Es tracta d'un creixement escolar fonamentalment controlat doctrinàriament i monopolitzat corporativament, com mostren els constants conflictes entre mestres i l'autoritat eclesiàstica arran de les *fe de vida* (V. AE. 912 -1765- fols. 608rv., 714rv. i 715r., pel cas del mestre Antonio Pacual) o les peticions refusades al col·legi de Mestres, de vegades "no obstante que hay 4 o 5 plazas vacantes" (AE. 913 fols. 365v. -366r.). als anys 1765-6 abunden les reclamacions del "colegio de Maestros de leer, escribir y contar de esta Ciudad" <Barcelona> "que ninguna persona pueda tener en ella escuela pública que no sea colegiado" (id. 175v.). Aital selecció i alhora, control, fou força estricte, com mostra la denúncia d'un mestre d'Olot "por no ser a proposito ni conveniente para la Enseñanza", sospitós de maltractar els alumnes i no assistir a l'ofici religiós (id. f 640 rv.), però malgrat els intents de control d'uns i altres, en dades tardanes com el 1803 trobem peticions a la Audiència de mestres de primeres lletres "sin sujetarse a Examen" (ACA, *Audiència. Consultas*, 11608 f 13). Probablement, com ha apuntat Vicente Alguero (V. n. 1), els mestres sense llicència d'examen, oficial des del 1771, tendrien a establir-se a la ruralia.
- 7.- ACA *Audiència Consultas*, 812 f 149. Només lentament, però s'introduirà la distinció entre alfabetització i catequèesi, Cfr. AZCARATE RISTORI, ODN.: *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, n V (1964). 134-64

Convé de considerar la noció d'ordre social que rau en aquest plantejament. Com és prou conegut, l'equip del Marquès del'Ensenda (1743-54) havia afavorit el regalisme, els programes fiscals de reconstrucció de les economies camperoles i emfatitzava la cultura d'élite; posteriorment Campomanes -qui havia enviat un exemplar del molt divulgat *Discurso sobre la educación popular de los artesanos y su fomento* a l'Ajuntament de Barcelona el 1776- (8) concebirà l'educació com "la norma de vivir de las gentes constituides en cualquier sociedad bien ordenada", i tendirà a potenciar-la en un sentit global d'aprenentatge "per graus" a fi de crear-hi una capa de camperols autòctons econòmicament que combatessin la despoblació rural i garantissin l'estabilitat social (9).

Ara bé, aquesta necessitat creixent d'educació formal, accelerada en un context d'inflació entre ambdós plantejaments, que es pensava administrar a la casa del comú, no sempre era percebuda clarament pels poders polítics locals, malgrat aparèixer amb força com un aspecte fonamental del tens pacte característic de l'absolutisme il·lustrat espanyol; un pacte amb fortes connotacions mercantilistes i arbitristes, entre l'administració borbònica i l'activitat de les instàncies eclesiàstiques. Si la primera va delegar la funció de formar i habilitar mestres en règim de monopoli al Col·legi de Mestres (fins a la supressió el 1780 pel "Colegio Académico de Nobles Artes de Primeras Letras" a l'àmbit estatal), tot respectant l'organització corporativa local, que el 1804 establirà a Barcelona una Junta Especial d'Exàmens, la segona fou desenvolupada al Principat per les ordres religioses (jesuïtes, Madres de la Enseñanza, Escoles Pies), les escoles conventuals i les depenents del clero secular. Les autoritats eclesiàstiques canalitzaren llur conscienciació en un intent de "contra-ofensiva" davant el procés de secularització, que fou protagonitzat pel grup de bisbes de referència filojansenista (10) de l'escola climentina.

8.- El qual escrivia el segon *Informe* a Campomanes (10-VIII-1776) una sentisi de la seva obra i la referia a la situació del Principat que ens pot aclarir quelcom de la seva recepció: "Este es el noble instituto del nuevo discurso de la educación popular de los Artesanos: todas sus lineas se dirigen a poner en una armonia feliz los diferentes ramos de la República, conciliando sus recíprocos intereses sobre un pie equitativo, para que con esta conexión tan necesaria a todo pueblo civilizado se consiga la abundancia de quanto necessita que es el origen de la Industria Nacional, de las Bellas Artes, Ciencias y Comercio" V. LLUCH, Ernest: *El pensamiento económico de Cataluña, entre el de la escuela clásica y la respuesta proteccionista*. Universidad de Barcelona, 1970, III p.27

9.- Conde de CAMPOMANES (Pedro Rodriguez): *Discurso sobre el fomento de la industria popular (1774)*. *Discurso sobre la educación popular de los artesanos y su fomento (1775)*. Editadas con un Estudio Preliminar de Joan Reeder. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1975 p.129. Si FLORIDABLANCA coincidia fonamentalment amb les tesis de Beccaria sobre el paper de l'educació per tal de defugir els delictes i rehabilitar les conductes (V. *Escritos politicos del conde de Floridablanca*. Estudio, edición y notas bibliográficas de Joaquin Riuz Alemán. Murcia: Academia Alfonso X "El Sabio", 1982 p. 133), JOVELLANOS no sols destacava el lligam entre desenvolupament de l'instrucció i de la riquesa, sinó també el caire polític del seu interès: "Obsérvese que la utilidad de la Instrucción -escriu-, considerada políticamente, no tanto proviene de la suma de conocimientos que un pueblo posee, ni tampoco de la calidad de esos conocimientos, cuanto de su distracción" (...) "ellas solas <les escoles de primeres lletres> pueden facilitar a todos y cada uno de los individuos de un Estado aquella suma de instrucción que a su condición o profesión fuese necesaria" (Memoria sobre educación pública. Tratado teórico práctico de enseñanza con aplicación a las escuelas" a Madrid: Espasa Calpe, 1975 pp. 60-1. Al *Informe sobre la Ley Agraria* havia considerat les "primeres lletres" com una obligació de l'Estat, però a diferència de Cabarrús, encomenava aquesta visió al clergat "bueno y caritativo". V. SERRAÏUH, Jean: "El problema de la Enseñanza y la Educación" a *La España Ilustrada de la segunda mitad del siglo XVIII*. México: FCE, 1985 p.226.

10.- Es tracta de les figures eclesiàstiques reformistes -de les qui tenim un coneixement força irregular- com Josep Climent (1706-1781) bisbe de Barcelona, Rafael Lassala (1716-92) bisbe de Solsona, Francesc Armanyà (1718-1803) arquebisbe de Tarragona, Fèlix Amat (1750-1824) arquibisbe de Palmira i els seus nebots Ignasi Torres (1768-1811), i Fèlix Torres i Amat (1772-1824), així com del poc conegut Francesc de Veyán i Mola (1734-1815). Llur acció ha estat caracteritzada per Ignasi Terradas pels següents trets: "redefinición de las competencias pastorales de párrocos y obispos, el desarrollo social del concepto de parroquia, la prevalencia de las funciones patorales sobre los oficios personales (especialmente los beneficios), la irrupción difusa de una nueva "religión del corazón", la con-

En aquesta comunicació volem destacar la limitació pràctica de dita "contra-ofensiva", que veiem més aviat com un seguit d'intencions reformistes que procuraren la planificació d'unes necessitats, però que a l'àmbit de l'antiga Corona d'Aragó -l'únic on arrelà-, difícilment pogué transformar a fons la situació escolar set-centista i sostenir una resposta davant el nou dirigisme.

2.- El nostre coneixement de la situació escolar arreu del Principat és encara molt feble per aquesta època (11). "Potser víctimes de certa historiografia -ha escrit Josep González-Agapito-, tendim a identificar l'estat liberal com el primer esforç d'extensió quantitativa de l'escola al medi rural (...). Probablement la recerca confirmaria que els bisbes il·lustrats realitzaren una àmplia obra escolaritzadora, sobretot a la ruralia on mal fou qüestionada la seva autoritat en matèria d'ensenyament. L'escola era per aquells prelats de la Il·lustració l'eina per aconseguir la "prosperitat i felicitat" dels pobles i l'augment de la fe a través de l'educació. (12). Els testimonis en aquest sentit són molt quantiosos (13). Tanmateix però, disposem de prou indicis per pensar que el conegut episodi de la creació de deu escoles gratuïtes a Barcelona (1767), si bé corresponia a una planificació acurada de l'activitat social per part d'aquell impuls episcopalista i paternalista de retorn a una Església "Primitiva" -reflectit també a les visites pastorals i en el intent de controlar les llicències-, fou una fita al límit de les possibilitats reals del bisbat, com sembla denotar el seu tencament després de la dimissió forçada de Climent (1777). Quan el seu successor, Gabino de Valladares les tornà a obrir el 1786, hi rauia un número considerable d'alumnes "pudientes", això vol dir, de pagament (14).

fluencia de temas ilustrados y románticos aunando tradicionalismo y primitivismo en contra de la alianza post-tridentina entre tradicionalismo y pontificado, la conciencia de las consecuencias señoriales de las economías señoriales, el desarrollo de una cultura cívica aparejada a la valoración de la pureza religiosa..." TERRADAS, I.: "Religión y Revolución: la referencia jansenista". *Ponència presentada a la sessió de Religiosidad popular coordinada por Juan Prat en el IV Congreso Iberoamericano de Antropología*. Las Palmas de Gran Canarias, 1987 (inèdit) p.3 i del mateix autor, "comprendre el conservadurisme rural: neojansenisme, il·lustració, tradicionalisme", a *El Cavaller de Vidrà. De l'ordre i el desordre conservador a la muntanya catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, pàgs. 179-303, on constata l'ampli impacte d'aquest corrent al camp català pre-carlí mitjançant un cas significatiu. La interpretació d'Ernest Lluch associa aquest grup amb un reformisme agrari moderat, en una línia semblant al programa sismondia, clarament fracassat al incidir dins un cos social francament contrari a qualsevol iniciativa que amencés llurs privilegis (V. LLUCH, E.: "*El pensament econòmic i burgesia catalana*". Banca Mas Sardà. Club de bolsa, Barcelona, 1974 p. 7). Un bon estat de la qüestió dels estudis entorn el filojansenisme, especialment a Catalunya es troba a la tesi de llicenciatura de Ramón CORTS I BLAI: *Fèlix Amat de Palau i Pont (1750-1824) i Fèlix Torres i Amat (1772-1847): dos bisbes catalans acusats de jansenisme. Un aportació a la història del jansenisme català*. Universitat de Barcelona, 1986 (inèdita), especialment pàgs. 12-72.

- 11.- Trobem al respecte dues postures: A) els autors "optimistes", que constaten una impressió satisfactòria d'extensió de l'escolarització al Principat, sense adduir cap prova quantitativa o anàlisi crític dels nivells i continguts de l'alfabetització, sobrevalorant el paper de l'Estat i l'Església i/o partint de relacions de coetanis com la resposta del correigiment de Barcelona al qüestionari de Francisco de ZAMORA ("*Diario de los viajes hechos en Cataluña*", seguint de la respo al seu qüestionari feta per Josep Albert Navarro-Masi Marquet. Barcelona: Curial, 1973 p. 169) i B) els autors "realistes" que acoten amb cura els límits del procés escolaritzador: Salomó Marqués, Montserrat Ventura, Maria Dolores Bosch, Buenavetura Delgado, etc. Recentment però, a partir de la informació del Cens de Florida-blanca, Monés i Pujol-Busquets (nota 2) han suggerit una extensió quantitativa considerable, amb percentatges d'escolarització relativament alts (entre el 5 i el 10%) a llocs com Balaguer, Sabadell, etc.
- 12.- Josep GONZÁLEZ-AGAPITO: "Introducció" a Bardiri REIXACH *Instruccions per la ensenyança de minyons*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983 p.44
- 13.- V. PALACIO LIS, Irene; RUIZ RODRIGO, Cándido: "Obispado e Ilustración: Mayoral-Climent. Actitud reformista y fundaciones educativas", *III col·loqui d'història...* op. cit. pp. 517-18
- 14.- TORT I MITJANS, Francesc: *El obispo de Barcelona Josep Climent i Avingent (1706-1781)*. Barcelona: Balmes, 1978 pàgs. 79-88. BADA, Joan: *L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim*. Barcelona: Herder, 1986 pàgs 152-3

J. Saugniens ha destacat que per l'escola filojansenista, l'educació era una forma particular de beneficència, amb una finalitat moral i espiritual més que intel·lectual; es tractava d'inculcar una conducta i una disciplina (15), amb un model de pedagogia pasiva, com mostra el *Promptuari de la doctrina Christiana* (1786) del bisbe Valladares.

D'altra banda, la visió que tendeix a destacar absolutament el protagonisme de l'alt clergat de l'anomenada "Il·lustració Catòlica" com activador d'iniciatives pedagògiques no pot ser exacta, quan en bona part de les fundacions sovintejava, la iniciativa particular dels fidels. I això en un context de creixents denúncies de l'apatia i la subversió religiosa, on els mateixos eclesiàstics reformistes denunciaven el "jansenisme" arraigat segons ells a la Cort, com es registra a la correspondència entre Fèlix Amat i Francesc de Veyán (16).

3.- Un dels exemples més clars de aquests trets del filojansenisme català ens el proporciona l'activitat del bisbe de Vic entre 1784 i 1815, Francesc de Veyán i Mola. La seva psicologia complexa aplegava un tarannà ferm, erudit, bondadós i tanmateix turmentat, com a viva personalització de l'ideal intel·lectual de "seriositat", vindicat per certs sectors il·lustrats (17). La tradició hagiogràfica vigatana el destaca per quatre fets ben significatius d'aquella tradició de reforma eclesiàstica i acció social: l'èpic acabament i la consagració de la nova catedral de Vic el 1803, la creació de la Biblioteca Episcopal (on anys després estudiaria Jaume Balmes) (18), amb l'ajuda del erudit jesuïta Lluçà Gallissà, l'ampliació de l'hospital o Casa de convalescència i l'edificació de la part Nord del Palau Episcopal. La documentació episcopal i la correspondència dels seus amics de la família Torres i Amat ens mostren molt més, però L'11-IX del 1789 escriu a Fèlix Amat -al qui havia convidat a Vic per explicar un curs de teologia entorn les facultats dels prelats- per demanar-li alguns exemplars d'Edictes pastorals, paperes públics o particulars del bisbe Climent, "pues es para mi de grande estimación y veneración todo quanto he visto de aquel gran Prelado" (19). Amb aquell ampli bagatge de lectures i d'estretes relacions amb l'èlite eclesiàstica, la seva activitat pastoral ordinària (preocupació constant pels delmes (20), especialment en el context crític de la Guerra del Francès castellanyització modernada, correspondència amb la Santa Seu, rendes eclesiàstiques -missa de difunts, Altar privilegiat, censals, Butlles de Creuada, etc.- (21) i exàmens, exhor-

- 15.- SAUGNIEUX, J.: "Ilustración y Fe" (Comunicación presentada al Seminario de la Cátedra Feijoo, S.D.); id.: "Magisterio y predicación en el siglo XVIII. el afán renovador de los jansenistas y sus prédica" a *II Coloquio sobre el p. Feijoo y su siglo. Ponencias y comunicaciones*, II. Oviendo: Cátedra Feijoo, 1983.
- 16.- BADA, J.: *L'Església...* op. cit. pàgs. 64 i 368. El 1786, Veyán denunciava la "tibiessa y negligencia que empiessa a introducirse en algunos Pueblos y personas" V. Joaquín ALBAREDA, Jordi FIGUEROLA, Miguel MOLIST, Imma OLLICH: *Història d'Osona*, EUMO, Barcelona, 1984 p. 142
- 17.- Alberto OSONA Pbre.: *Oración fúnebre que en las solemes exequias celebradas en el entierro del Ilmo. y Rmo. Sr. D.D. Francisco de Veyán y Mola*, Vich: En la Imprenta de Felipe Tolosana, 1819, especialment p.14; el seu retrat i una breu biografia elaborada per A. Pladevall es troben a la Gran Enciclopèdia Catalana, Barcelona; *Enciclopèdia Catalana*, SA. 1982 Vol. 15 pp. 396-7
- 18.- PLADEVALL, Antoni: "Noves dades per la biografia del P. Lluçà Gallissà", *Aisa* n 114-15 (10=985) pàgs.409-24
- 19.- B(iblioteca de) C(atalunya): *Arxiu Torres i Amat* (TA): G-18, fols. 515 i 517. Sobre la relació epistolar i les constants visites entre aquests amics: TA G-109 fol. 109r. on s'anota afectuosament una visita del bisbe vigatà al Semanari barceloní el maig del 1784.
- 20.- El 1-IX-1806 Veyán escrivia a Fèlix Amat "Lo peor de todo es el modo violento con que proceden los arrendadores de estos derechos (diezmos y primicias) y también los de novales. Con cualquier leve pretexto o apariencia dan el título de exemptas a las tierras y de novales a cualesquiera rompimientos de tierras que nuevamente ponen de cultivo sus propios dueños a sus propias expensas y aun sin licencia Real ni a los Pueblo, y luego sin proceder conocimiento ni justificación alguna, embargan los frutos por las justicias, presionando a los dexmadores a hacer recursos a la superioridad y causando muchos daños" BC. AT. G-18 fols. 253-4
- 21.- V.Carles SALAZAR: *Església i comunitat: el cas de Santa Coloma de Centelles*. Universitat de Barcelona, 1988 (tesi de llicenciatura inèdita)

tacions a la moralitat del clergat, etc.) es fon, amollant-se, amb els ritmes de la conjuntura agrícola (22) i d'una activa responsabilitat política a la vida civil. Dit molt breument: es tractava d'un acord transaccional amb un Estat desbordat fiscalment, que mirà de delegar localment a mans dels agents polítics en contacte amb l'exterior de la comunitat una acció política *in extremis*, a modus d'eix de transmissió, tot comptant amb els recursos de l'acció pastoral (23). Aquesta hipòtesi sembla avalada per les intencions documentades als edictes (24). Entre aquests, destaquen els dedicats a l'establiment d'exàmens de Doctrina cristiana, revifant, al menys ideològicament, el projecte d'enquadrament pastoral encetat amb el bisbe Artalejo (25). Aquests descrets però, només són documentats des del segon any del seu mandat fins a la dècada següent, tot aturant-se amb la coincidència de les crisis bèl·liques successives.

La qüestió que més decisivament ens mostra el fracàs d'aquest projecte és la manca de realitzacions reals en el camp de la dotació de places per fer-hi front a aquest increment induït de la demanda escolar. Jordi Figuerola ha posat ben de manifest les limitacions d'un bisbat amb més de 5000 ducats bruts de renda anual per atendre l'ensenyament primari, encara que les classes riques sabien solucionar el problema, amb els mestres que vivien amb la família i que generarien una notable èlite cultural (26).

- 22.- SUDRIÀ Carles: "L'ingrés agrícola a la Plana de Vic al segle XVIII. Les d'orgen agrari", *Recerques*, n 9 (1979): 77-101, especialmente pàgs.82-5 i 92
- 23.- Sobre aquests recursos, V. Jordi FIGUEROLA: *Església i Societat a principis del segle XIX*, Vic: Eumo, 1988, especialmente l'apartat dedicat als edictes i pastorals del bisbe Veyan, pàgs. 48-50
- 24.- A(rxiu) E(piscopal de) V(ic): Caixas "Veyan" I i II: trobem una participació activa en l'examen dels prevers parroquials, la presentació de papers a la Justícia el 1791 i 1792, les rogatives pel rei, l'aparició de les disposicions canòniques afectant la salut pública i la disposició dels cementiris, la lluita contra els delictes (frau i contraban), la preocupació per la salut moral de la comunitat, les rogatives per la guerra (1784), l'enregistrament de calamitats camperoles, amb escassetat de queviures i dificultats de les rendes (14-II-1795 i 16-V-1797, que adquireixen un caire més dramàtic en els anys següents, "combatudes" amb rogatives, com el 27-IX-1804). Especialment importants són el subsidi anual sobre Béns de l'Estat i les disposicions d'extinció dels "vales reals" (14 de juny i 17 d'agost del 1794) i la donació de recursos "per la causa nacional" (1810).
- 25.- AEV. Caixa "Veyan" I: edictes del 20-II-1786 i del 9-VII-1786 (aquest últim sobre l'examen de Doctrina cristiana de "Mujeres y niñas"), on es pren de partida l'edicte d'Artalejo del 18-XII-1778. L'edicte del 7-I-1779 emfatitza el paper de l'educació popular i la necessitat de divulgar el *Prospecto Seminario de Agricultura*.
- 26.- Jordi FIGUEROLA: "Aspectes educatius del primer terç del segle XIX a Vic: l'escola de Jesús i Maria i l'ensenyament primari", *Actes de les Cinquenes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*. Vic: Eumo, 1985 pàgs. 151-179.